

Слижук О.А.,
кандидат педагогічних наук, доцент
Запорізький національний університет

ІНТЕРМЕДІАЛЬНІСТЬ КАЗОК ВАЛЕРІЯ ШЕВЧУКА У ШКІЛЬНОМУ ВИВЧЕННІ

Інтелектуальна проза представників житомирської літературної школи є оригінальним явищем сучасного літературного процесу, яке залишається малодослідженим. Йому присвячені наукові праці П. Білоуса, О. Бровко, О. Вещикової та ін. Одним із аспектів наукового пошуку є аналіз казкотворчості Валерія Шевчука як засновника цього літературного феномену, пошук шляхів вивчення його творчості в середній загальноосвітній школі.

У модельній навчальній програмі з української літератури [5] для 5 класу у межах розділу «Народні та літературні казки» передбачене вивчення казки Валерія Шевчука «Чотири сестри» зі збірки «Панна квітів. Казки моїх дочок». Концепція програми полягає у залученні широкого мистецького контексту, який може бути пов'язаний із казковим текстом.

Тому важливою є **мета** нашого дослідження – пошук і дешифрування інтермедіальних зв'язків у казці Валерія Шевчука «Чотири сестри».

Аналізуючи філософські основи збірки Валерія Шевчука «Панна квітів», В. Кизилова наголошує: «Перед нами обрамлена у жанр казки мистецька гра, що в ній домінує, безперечно, літературна художність з її тяжінням до характерології, типажності, а в цілому – психологізованості сюжетного руху в межах моделі світу, яку до певної пори носить у собі дитина. Хоч не тільки вона: дорослість як якість художнього викладу теж присутня чи не в кожній апеляції до інфантильності там і тоді, де життєва правда поступається місцем правді внутрішній» [2, 53]. Дослідниця акцентує увагу на подвійній адресованості казок збірки, та «фабульних надзавданнях, котрі діалогізують із загальномистецькими пошуками цілком певної доби» [2, 55].

Тема зміни пір року є досить популярною в різних видах мистецтва. Це можна переконливо довести учням, продемонструвавши інтермедіальні зв'язки її втілення в літературному творі та інших видах мистецтва. Вони виразно розкриваються в аналізованій казці Валерія Шевчука на асоціативному, слуховому, зоровому рівнях.

Найширше представлені асоціативні інтермедіальні зв'язки. Вони налаштовують на поглиблене осмислення прочитаного тексту вже з назви казки, адже означають родинну спорідненість, спільність діяльності чотирьох сестер – чотирьох пір року. Поступово автор вводить візуальні образи за допомогою описів зимової погоди, яка затрималася на довший, ніж зазвичай, час: «справді, все навкруги кригою та снігом закуто, – зібралось тієї криги так багато, що не тільки ріки й озера, але й земля нею покрита. Побачила, що й звірі почали збиватись у великі стада і рушили у краї тепліші» [4, 28].

Візуальні образи доповнюються міфологемами та символічними кольорами – образами Чорного Вітру, Чорного Птаха, хлопців Холодних вітрів, Блакитного палацу, які символізують настання несприятливої пори року, яка вихолоджує і тіло, і думки, і душевні поривання. Недарма саме у цей час Чорний Птах навіював Білокосій сестрі заздрість до сестер, почуття вишості над ними, що й призвело до незворотних змін у природі, бо Зима ніяк не хотіла залишати зайнятий нею трон, а інші сестри поринули в оніричні візії, які були наскільки міцними, що ніякі надзвичайні обставини не могли їх порушити. Автор подає їх візуалізований образ: «Тоді махнули довгими руками Сні й почали літати довкола, майнули білими сувоями, і потяглися за Зеленокосою аж до її Зеленої зали» [4, 27].

Мимоволі на думку читачеві спадає музичний образ зими, втілений у класичних композиціях Йозефа Гайдна «Оркестровий вступ до IV частини («Зима») ораторії «Пори року», Сергія Прокоф'єва «Варіація Феї Зими» із балету «Попелюшка», Антоніо Вівальді «Зима» із циклу «Пори року».

А розбите чорним птахом дзеркало: «зірвався з плеча Білокосі Чорний Птах і впав на ту простягнуту з люстерком руку, вихопив блискуче скло і брязнув ним об лід» [4, 27] є виразною інтертекстуальною паралеллю із казкою «Снігова королева» Г. -Х. Андерсена, у якій розбите злими тролями дзеркало стало причиною поневірянь головних героїв.

Ілюстрації до казки, виконані Ольгою Рубіною, вдало доповнюють видання казок Валерія Шевчука [4], авторські словесні портрети сестер їх візуальними образами: Білокосі Зимі, передчасно постарілої, із Чорним Птахом заздрості на плечі, Зеленокосі заплаканої Весни, завітчаного Синьокосого сумного Літа, осяйної Золотокосі Осені з перначем у руці, який допоміг здолати злі сили й відкрив прихід Весни.

Найбільш виразним, насиченим візуальними й акустичними нюансами є прикінцевий образ Зеленокосі сестри: «Стежкою назустріч їм ішла прегарна дівчина. Зелені шати маяли в неї за плечима, зелене волосся гралось із теплим вітерцем, зелений з голубими квітами вінок лежав над її рівним, погідним чолом, довкола її осяйної постаті літали розсипала навкруг насіння квітів. Воно одразу ж проростало, пробиваючи сніг, і цвіло білим та синім квітом. Саме від того й виникала чарівна музика, а співала Зеленокоса, співала Весна» [4, 37]. Спостерігаємо переважання зеленого кольору, що символізує весняне пробудження у поєднанні із білим і синім – спокоєм і гармонією. Спів Весни – це звуки весняної природи, які можна доповнити весняними музичними композиціями Йогана Штрауса «Весняні голоси», Вольфганг Амадей Моцарт «Весняна фантазія», Антоніо Вівальді «Весна» із циклу «Пори року».

Виразні інтермедіальні зв'язки спостерігаємо і з образотворчим мистецтвом, зокрема з картиною Ольги Ковтун «Пробудження», на якій зображені всі чотири пори року в образах прекрасних дівчат.

Доповнить уявлення школярів про втілення теми пір року в різних видах мистецтва аналіз барельєфу «Пори року» на будинку по вулиці Вірменській у Львові, який є найвідомішою роботою скульптора польського походження Габрієля (Фелікса) Красуцького.

Отже, аналіз інтермедіальних зв'язків збірки казок Валерія Шевчука «Панна квітів» сприяє глибшому розумінню школярами її дидактичної й естетичної модальностей, втілених у зорових, акустичних та кольорообразах.

Література

1. Вещикова О. Інтертекстуальність та інтемедіальність як засоби організації читацького сприймання творів збірки В. Даниленка «Сон із дзьоба стрижа». *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету*. 2015. Вип. VI. С. 280–290.
2. Кизилова В. Філософсько-притчева модальність казок Валерія Шевчука (на матеріалі збірки «Панна квітів»). *Мандрівець*. 2012. № 1. С. 51–55.
3. Панько О. Поетика ініціації дитини в сучасній літературній казці: Роальд Дал «Джеймс і гігантський персик». *Сучасні літературознавчі студії. У просторі наукового пошуку В. І. Фесенко*. 2014. Вип. 11. С. 444–454.
4. Шевчук В. Панна квітів. Казки моїх дочок. Київ : Веселка, 1990. 184 с.
5. Яценко Т., Качак Т., Кизилова В., Пахаренко В., Дячок С., Овдійчук Л., Слижук О., Макаренко В., Тригуб І. Модельна навчальна програма «Українська література. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2021/14.07/Model_navch.prohr.5-9.klas.NUSH-poetap.z.2022/Movno-literat.osv.hal/Ukr.lit.5-6-kl.Yatsenko.ta.in.14.07.pdf (05.08.2021).